

CONSECINȚE TEORETICE ȘI PRACTICE ALE REDEFINIRII OBIECTULUI MACROECONOMIEI

PROF. UNIV. DR. GHEORGHE OLAH
Universitatea din Oradea, Facultatea de Științe Economice

Abstract:

The macroeconomic science should elaborate models of optimum repartition of goods and incomes from the perspective of effects that these models could have on the production.

De mai bine de o jumătate de secol gândirea economică se afla sub influența unei idei keynesiste: se crede că Macroeconomia ar avea menirea să-I ajute pe politicieni "să elimine recesiunile și să atenueze somajul".(1) Au fost elaborate în acest scop o multime de teorii cunoscute sub numele de teorii ale creșterii economice în care autorii își prezintă soluțiile prin intermediul cărora guvernării pot interveni și pot influența evoluția producției într-un sens sau altul. Așa cum se știe, soluțiile oferite de economiști împotriva recesiunilor și somajului se numesc politici monetare, politici bugetare, politici fiscale etc; creșterea sau reducerea masei monetare, combinată într-un mod sau altul cu creșterea sau reducerea impozitelor, cu creșterea sau reducerea cheltuielilor bugetare etc., ar constitui mijloacele prin intermediul cărora putem stimula sau temporiza creșterea economică și putem scăpa de recesiuni și de somaj. Se știe, de asemenea, că soluțiile oferite de Keynes împotriva recesiunilor au stat la baza politicilor economice ale Marii Britanii și ale Statelor Unite ale Americii după cel de-al doilea Război Mondial (dar și a altor țări) și se apreciază că o bună perioadă de timp (cam până prin anii 70) ele au dat rezultate. Și cu toate că revenirea crizelor a mai slăbit încrederea în ele, încă se mai aplică în multe țări ale lumii, inclusiv în România. Guvernării sunt încrezătorii că pot influența cu ajutorul lor evoluția producției și fericiți că în modul acesta ei pot fi de folos țării lor. În ceea ce –I privește pe economiști, ei sunt grupăți în momentul de față în mai multe tabere, din care două se afla pe poziții diametral opuse: unii care cred în eficacitatea soluțiilor keynesiste, alții care nu cred și care cer guvernelor să nu se implice în economie decât eventual indirect, prin intermediul legislației(2). Și eu cred, la fel ca majoritatea economiștilor, că politicile monetare, bugetare, și fiscale pot genera anumite efecte în economie, atât pozitive, cât și negative. Depinde cum sunt concepute și aplicate. În al doilea rând, cred că prin intermediul politicii monetare se pot obține efecte doar pe termen scurt, iar prin intermediul politicii bugetare și mai ales a politicii fiscale doar pe termen lung. Așadar cred, într-adevăr, că putem stimula sau temporiza creșterea economică cu ajutorul acestor instrumente (și, desigur, cu multe altele) dar nu cred că vom putea scăpa vreodată de recesiuni. Spun acest lucru deoarece la baza recesiunilor se afla –asa cum se știe –două categorii de factori: factori endogeni și exogeni. Iar dacă în privința factorilor endogeni putem emite pretenții, în sensul că putem spera să-I controlăm și dirijăm, în privința factorilor exogeni nu putem emite nici un fel de pretenții. Într-adevăr, cum să eliminăm recesiunile din economie, din moment ce la baza lor se afla (în afara factorilor endogeni) o multime de factori exogeni, cum sunt războaiele, revoluțiile, cutremurele, inundațiile, descoperirile neașteptate de noi materii prime și noi tehnologii etc., așa cum a arătat Paul A. Samuelson?(3)

Referitor la factorii endogeni ai recesiunilor, economiștii au mai multe păreri: unii susțin că este vorba despre creditele facile acordate de bănci în perioada de boom; alții, precum Gudwin, despre modul de distribuire a venitului între capitaliști și muncitori, iar alții, precum Keynes, despre tendința de ramanere în urmă a consumului în raport cu producția. Probabil că mai există și alte concepții. Dacă despre astfel de cauze (sau factori) este vorba, atunci cred că putem spera să-I stăpânim. Cu toate acestea, presupunând că vom ajunge să înțelegem mai bine economia cândva și că nu vom mai interveni gresit în activitatea economică, raman totuși de neînlaturat –cel puțin deocamdată– cauzele exogene ale recesiunilor. Nu există soluții împotriva recesiunilor, atât timp cât nu putem scăpa de războaie și revoluții, de cutremure și inundații, atât timp cât nu vom putea controla cu strictețe descoperirile de noi tehnologii și noi materii prime s.a.m.d. Și dacă așa stau lucrurile, atunci nu se mai

poate sustine ca Macroeconomia ar avea menirea "sa-I ajute pe politicieni sa elimine recesiunile si sa atenuze somajul".

Somajul, la randul sau, nu este produsul exclusiv al recesiunilor, cum in mod gresit credea Keynes. Drept dovada, cresterea somajului in Romania anilor 2003-2005 concomitent cu cresterea P.I.B.ului, cu 4-5% pe an. Recesiunea genereaza somaj, dar numai atunci cand este cauzata de factori endogeni, cand expansiunile care preced recesiunile sunt stimulate artificial prin politici monetare, bugetare sau fiscale gresite si cand din acest motiv, productia si oferta trebuie sa revina la nivelul cererii sau la nivelul posibilitatilor de cumparare ale populatiei. In rest, somajul este in cea mai mare parte un produs al dezvoltarii economice si el apare mai ales atunci cand aceasta dezvoltare are loc in salturi, cum se intampla acum la noi, cand economia romaneasca trebuie adusa prin restructurari masive si rapide cat mai aproape de nivelul economiilor tarilor Europei occidentale. Asadar, daca de recesiuni nu vom putea scapa intr-o perioada previzibila din cauza factorilor exogeni, care in afara celor endogeni, stau la baza lor, somajul ar putea fi redus pana la nivelul unor cote nesemnificative, prin crearea si recrearea (sau prin mentinerea permanenta) a conditiilor de concurenta si prin evitarea stimulării artificiale a productiei. Daca conditiile de concurenta sunt asigurate si daca repartizarea bunurilor sau a veniturilor este echitabila, nu este necesara nici un fel de stimulare a productiei; cresterea economica si dezvoltarea economica vor evolua in ritmurile cele mai potrivite.

Cand recesiunile sunt provocate de factori exogeni, singurul lucru pe care trebuie sa-l faca guvernantii este sa inlature cat mai rapid posibil cauzele care le-au provocat (daca se poate) si sa atenuze suferinta celor loviti de soarta, printr-o redistribuire a veniturilor. Acestea sunt singurele stimulente de care are nevoie productia in astfel de situatii.

Sa recapitulam. Recesiunile sunt cauzate fie de factori exogeni si in aceasta situatie ele nu pot fi evitate, fie de stimularea artificiala a productiei in faza de expansiune. Somajul, la randul sau, este determinat in cea mai mare parte fie de recesiunile precedate de stimularea artificiala a productiei, fie de restructurarile rapide si masive ale unei economii care nu s-a putut dezvolta in ritmuri normale, pentru ca au lipsit conditiile de concurenta mai multi ani la rand. Daca asa stau lucrurile (si evident ca nu pot sta altfel), atunci cu ce se ocupa Macroeconomia? Inainte de a raspunde la aceasta intrebare, sa mai formulam cateva: care este totusi explicatia efectelor (pozitive sau negative, nu are importanta) a politicilor monetare, bugetare sau fiscale sau de ce o majorare a masei monetare, spre exemplu, sau a cheltuielilor bugetare stimuleaza cresterea productiei? Ce se intampla de fapt, sau ce anume ii determina pe agentii economici sa mareasca investitiile si productia atunci cand creste masa monetara?

Dupa cum se observa, toate aceste intrebari converg spre aceeasi idee. Parerea mea este ca daca politicile monetare si fiscale pot stimula sau pot inhiba (intre anumite limite) activitatea economica, acest lucru se intampla deoarece ele genereaza in prealabil si oarecum automat o redistribuire a veniturilor.

Sa presupunem ca pentru a da un impuls productiei intr-un moment de recesiune, se reduc ratele dobanzilor la creditele pentru investitii. De obicei intr-o asemenea situatie, toate ratele dobanzilor se aliniaza. Agentii economici isi vor mari solicitarile de credite pentru investitii, deoarece creditele au devenit mai ieftine si din acest motiv rentabilitatea investitiilor mai mare; profiturile investitorilor vor creste. In schimb, dobanzile la depozitele bancare se vor reduce, iar odata cu ele, si veniturile celor care si-au constituit astfel de depozite. Atunci cand dobanzile la depozitele bancare se reduc, constituirea de noi depozite incetinesc, iar vechile depozite se pot diminua. In aceasta situatie banca centrala va trebui sa mareasca masa monetara pentru a face fata solicitarilor de credite, care acum sunt mai mari din cauza ratelor mai mici ale dobanzilor. Odata cu cresterea masei monetare vor creste si preturile de vanzare, astfel ca veniturile vor fi redistribuite si pe aceasta cale. Mergand mai departe cu consecintele, in perioada urmatoare cererea pentru bunurile de consum se va reduce (daca nu cumva au fost majorate intre timp salariile), preturile vor scadea, iar profitabilitatea va reveni la pozitia initiala sau undeva in apropierea ei, inclusiv datorita cresterii costurilor salariale. Desigur, in economie se intampla multe, chiar si pe termen scurt si, deci este destul de greu de stiut (sau mai degraba imposibil) daca ceea ce urmarim s-a intamplat datorita masurii noastre, sau datorita altor evenimente, eventual din afara tarii. Dar daca vom fi tentati – sustine si Keynes – sa afirmam ca banii sunt elixirul care stimuleaza functionarea sistemului, trebuie sa ne reamintim ca intre pahar si buze se pot intampla nu putine lucruri "(Keynes, Teoria generala, p.193)(4).

Sa mai presupunem ca din considerente pur electorale guvernul majoreaza veniturile unor categorii de salariatii fara nici o justificare .In aceste conditii, puterea de cumparare a acestora ,precum si masa monetara ,vor creste.Majorarea masei monetare si a veniturilor totale conduce la cresterea cererii si a preturilor. Productia va spori probabil,intr-o anumita masura.Dar atunci cand cresc preturile,cresc toate ,inclusiv preturile factorilor de productie,ceea ce va determina revenirea rentabilitatii si productiei la nivelul anterior aplicarii masurii.In aceeasi perioada insa s-a mai intamplat un lucru.Puterea de cumparare a salariatilor,ale caror venituri au ramas nemodificate,s-a redus. Ei vor putea cumpara acum,datorita cresterii preturilor,mai putine produse si,deci, cererea agregata revine si ea la nivelul anterior.Tocmai din acest motiv politicile monetare nu pot genera efecte decat eventual pe termen scurt.

Inca un exemplu.Atunci cand guvernul majoreaza impozitele pentru a construi un tronson de drum,sau pentru a mari salariile celor din invatamant,sa zicem,are loc automat un proces de redistribuire de la cei care platesc impozite marite (adica de la toti)spre cei din invatamant sau spre angajatii firmei de constructii. Exemplele ar putea continua,desigur.Asadar, politicile monetare,bugetare si fiscale sunt de fapt politici distributive sau redistributive si,deci,in viziunea autorilor teoriilor cresterii economice,eliminarea recesiunilor si atenuarea somajului ar presupune o permanenta,sau o periodica redistribuire a veniturilor.

Fara indoiala ca distribuirea bunurilor are efecte asupra productiei,asa cum au observat majoritatea economistilor si asa cum a demonstrat Marx.(5) Eu sunt absolut convins ca repartizarea bunurilor a generat uneori chiar recesiuni sau, in orice caz,le-a amplificat,asa cum in unele tari(cele latino-americane,dar si in Romania)ea impiedica sau incetineste dezvoltarea.Activitatea economica se afla, desigur,sub influenta multor factori,dar repartitia bunurilor este,fara doar si poate,cel mai important dintre ei.In aceasta privinta sunt de partea lui Ricardo si sustin odata cu el ca repartitia bunurilor este adevaratul obiect al economiei;

Poate ar trebui sa spunem mai degraba,al Macroeconomiei deoarece Economia politica s-a dezmembrat deja in mai multe discipline,asa cum s-a intamplat candva cu Fizica,sau cu alte discipline.Asadar, repartitia bunurilor este,din punctul nostrum de vedere,adevaratul obiect al Macroeconomiei,tot asa cum schimbul(care intr-o anumita masura inseamna tot repartitie)este obiectul Microeconomiei.Intr-o alta formulare Macroeconomia cerceteaza(sau ar trebui sa cerceteze)evolutia productiei sau evolutia economiei sub influenta diferitelor moduri de repartizare a bunurilor(sau a veniturilor)intre cei care participa la producerea lor.Sub acest aspect cred ca ne inscriem pe aceeasi linie de gandire cu Douglass C.North, care sustine ca :”Stimulentele reprezinta elementele determinante care stau la baza performantei economice”(7)Este foarte adevarat ca North se refera la o varietate de stimulente (nu doar la cele de ordin financiar) dar nu-I mai putin adevarat ca la o analiza atenta toate conduc in final la stimulente financiare.Din pacate,ideea lui Robbins,comfort careia “in masura in care economia este o stiinta pura,autonoma de etica,ea nu trebuie sa rezolve probleme de justitie sociala”(8)i-a indepartat pe economisti de cercetarea mai atenta a repartitiei si a efectelor sale asupra productiei;politicile monetare,bugetare sau fiscale nu au fost vazute totodata si ca factori distributivi ci doar ca simple instrumente de stimulare sau de temporizare a productiei; nu s-a inteles in suficienta masura de ce aceste politici pot avea astfel de efecte.

Abia in ultimile decenii ale secolului trecut unii economisti preocupati de cauzele subdezvoltarii sau de cele ale dezvoltarii economice au ajuns la concluzia ca printre ele se afla si repartitia bunurilor.Dar chiar si acum ei se feresc sa afirme deschis acest lucru si sustin ca dezvoltarea depinde fie de forma de guvernare(cum afirma Friedman),fie de institutiile adaptate(a se citi legile) si de capacitatea popoarelor de modernizare a acestora(cum face North),fie de orice altceva.Numai substratul analizei iti permite sa degajezi ideea conform careia ei se preocupa de fapt de influenta repartitiei asupra productiei,idee pe care,in schimb,o gasim cat se poate de explicit formulate in textele marxiste.

Totusi in ultimii ani,conceptiile s-au mai schimbat.Astfel,prin stabilirea unor procente din PIB care sa fie alocate invatamantului si cercetarii stiintifice, practic se recunoaste ca dezvoltarea economiei(care este tot mai mult influentata de invatamant si cercetare)depinde de repartitie.

Revenind,Macroeconomia ar trebui sa se ocupe cu cercetarea repartitiei bunurilor si a efectelor ei asupra productiei.Mai precis,Macroeconomia ar trebui sa se ocupe cu elaborarea de modele de repartizare optima a bunurilor sau a veniturilor din perspectiva efectelor pe care le poate avea un model sau altul asupra productiei.Si nu cred ca ar trebui sa ne aratam interesati de simpla

crestere(sau restrangere)a productiei,ci de efectle pe care le poate avea un model sau altul de repartizare a veniturilor asupra dezvoltarii economice;mai ales pentru o tara mai putin dezvoltata,nu cresterea productiei este cel mai important lucru,ci dezvoltarea economica a acesteia.Daca politicile monetare,bugetare si fiscale sunt in acelasi timp politici distributive(si tocmai din acest motiv sunt si factori de stimulare sau de inhibare a productiei)ar trebui in mod normal sa ne intrebam cum ar trebui sa arate o distributie a bunurilor(sau a veniturilor)maxim stimulativa.Cred ca a sosit timpul ca repartizarea bunurilor san u mai fie lasata exclusiv la dispozitia guvernantilor(desigur sub aspect teoretic),deoarece acestia actioneaza fie numai din instinct,fie din interes;ori,in aceste conditii numai din intamplare ar putea atinge cote optime din punct de vedere al efectelor sale asupra productiei .

Bine, bine-vor spune unii-dar ce facem acum,renuntam la economia de piata? Impunem salarii in firmele private in functie de evaluarea noastra?Revenim la economia centralizata?Nu trebuie sa impunem nimic.Este suficient sa evaluam corect(si asta se poate face) contributia diferitelor categorii de bugetari la producerea PIB -ului si sa stabilim salarii adecvate pentru toate aceste categorii,care si acum se face,dar nu in mod stiintific si nici in functie de legile pietei.Apoi,prin intermediul politicii fiscale,sa adunam la buget bani suficienti pentru finantarea sectoarelor bugetare,avand grija sa nu inhibam prin nivelul impozitelor si taxelor activitatea din sectoarele nebugetare.Dimpotriva,prin nivelul acestora ea trebuie stimulata,asa cum incerca sa faca actualul guvern.Trebuie sa intelegem ca in toate este nevoie de echilibru,iar aici echilibrul se refera la veniturile unora si la ale celorlalti: ale bugetarilor si ale nebugetarilor,unele in raport cu celelalte.Atata timp cat nu exista conditii de concurenta perfecta pe piata muncii(si stim cu totii ca nu exista)nu avem ce face, suntem obligati sa intervenim in reglarea veniturilor,iar daca trebuie sa intervenim,cel putin s-o facem stiintific.Numai daca se prefera o situatie ca cea de acum,cand fiecare ministru vine si propune sau modifica ,cu de la sine putere si fara nici o fundamentare prealabila nivelul salariilor in ograda sa,numai in acest caz nu se impune o fundamentare stiintifica a salariilor bugetarilor si a politicii fiscale.Dar in aceasta situatie sa nu ne miram ca economia romaneasca bate pasul pe loc si ca vom ramane mereu printre ultimele tari din Europa.

Bibliografie:

1. R.G. Lipsey, K. Alec Chrystal, Principiile economiei, Editura Economica, Bucuresti, 2002, p. 614
2. R.G. Lipsey, K. Alec Chrystal, Opere citate,p.609-616
3. P.A. Samuelson, L'economique, Arman Colin, Paris, 1968, p. 260-261
4. J.M. Keynes, Teoria generala..., Editura Stiintifica, Bucuresti, 1970, p.193
5. K. Marx, Contributii la critica economiei politice, Editura....
6. vezi scrisoarea lui Ricardo catre Malthus din 9 octombrie 1820, mentionata si de Keynes in subsolul paginii 42 din Teoria generala....
7. Douglass C. North, Institutii, schimbare institutionala si performanta economica, Editura Stiintifica, Chisinau, 2003, p.120.
8. vezi T.Cozzi, St.Zamagui, Economia Politica, Il Mulino, 1987, Cap.19, Teoriile economice ale justitiei.